

Demény Péter

ÉGNEK LENDÜLT VILÁG

A kövek mindig érdekelték. Talán a keménységük, a sebezhetetlenségük, a zártságuk, hogy nem is tudnak nyitottak lenni. Vagy talán az a megdöbbenő szenvedély, melynek hatására Michelangelo nekirontott volna a hegyeknek, hogy a márványból kivájjja a szobrot. Nem gyűjtöttem, csak csodáltam őket.

A szobrászat mindig a nagyot, a fenségest, a lenyűgözőt jelentette számomra, valahogy úgy, ahogy József Attila elmeséli, hogy mozdonyvezető szeretett volna lenni, a felnőttek meg kinevették, és azt mondták, jó lakatos lesz belőle. Michelangelo, Rodin, Fadrusz. És persze Brâncuși, *A végtelen oszlopa*. Az a tökéletes csiszoltság, az az abbamaradás, amely jelzi, hogy törne tovább, tovább. Előbb ez a szemlélet alakult ki bennem, s jóval később ismertem meg Camille Claudel vagy Albert György remekműveit.

Tizenöt éve, hogy a meteoráknál jártam, ezekben a lakható kövekben, ahol emberi végeesség és égi végtelenség, emberi gyöngeség és a hegy keménysége egyszerre mutatkozik meg. Hogy tudták azok a középkori szerzetesek felépíteni ezt az egész rendszert a hegy csúcsán? Téglánként, válaszolta az idegenvezető. Egyenként felhúzták őket a hegyre, és felépítették a kolostorokat. Csakhogy én nem ezt kérdeztem, nem erre voltam kíváncsi. Hanem arra, hogy egyáltalán hogyan juthatott egy akkori szerzetesnek ez az eszébe?

Történelmi magyarázatok bizonyára vannak, de hát történelem mindig volt, mindig olyan volt, amilyen, az emberi felfedezések mégis pillanat- és nem folyamatszerűek.

A görögök persze mindent tudtak – úgy látszik, a középkorban éppúgy, mint az ókorban. Ahogy a forró szél forgatta a homokot, úgy járta meg az eszüket minden, ami később az egész emberiség számára fontossá vált.

A meteorák a labirintus rokonai. Abban nem ember élt, ebben ott élnek, ahol elképzelhetetlen. Ahogy a busz felfelé kanyarog, próbálok megérteni,

hová, mire építkeztek a szerzetesek. Mert nem a földre, inkább a levegőbe, holott a földre is. A „meteora” szó különben azt jelenti, ’levegőben lebegő’. A meteorák az égnek lendültek úgy, mint Michelangelo a hegynek.

Ahogy Velence viszont a víznek, és az sem egy „igazi” város, mégis jóval több, mint kuriózum. A meteora sem igazi kolostor, hiszen ennyire isteni helyen nem sok társa akad. Az ég és a föld között nem emberek: angyalok lélegzenek. Mint Coşbuc versében, a *Nyárban*: a költő ég és föld között áll, egy dombon, ahonnan a Csalhót nézi, máskor meg lepillant a síkra. Angyal és költő: valaki, aki közvetít, aki nincs sem itt, sem ott, de mindent érez. A meteorák szerzeteseit nem félhülyéknek képezem, mint Hamvas, félisteneknek inkább. Akik mindig félig emberek is.

És nagyon szépek ezek a kolostorok. Lentről ijesztők, de nem maradnak ilyenek, mint mondjuk a Szabadság szobor, melyre, ha felmászol, bizonyára leszédülsz. Megközelíthetők, bóklászni lehet bennük, végighallgatni az idegenvezetőt, aki elmagyarázza, a képeken azért picit a szerzetesek szája, mert nem a beszéd a fontos, hanem az, hogy Isten szavát maradéktalanul meghallják és meghallgassák.

Ahogy jöttünk vissza a buszhoz, egy szebeni férfi elmesélte, hogyan haltak meg a fiai autóbalesetben, és miért vigyáznak a hatéves lányukra úgy, mint a szemük fényére. Lent viszont, a vendéglőben, egy hentes kinézetű pincér azt rikoltozta a tálcatalogatóban: „pulpa, madam!” A vidám vulgáritás és a csöndes tragédia között utaztunk.

„Mi sem hasonlít jobban egy kolostorhoz (amely félreeső tájakon épült, barbár és idegen ajkú hordák veszik körül, a külvilággal nem törődő, saját kutatásainak élő szerzetesek lakják), mint egy amerikai egyetem. Olykor a Fejedelem magához hívat egy-egy szerzetest, megteszi tanácsosának, s követi megbízással Katájba küldi, ő pedig a zárdából egykedvűen kilép a világi életbe, és a hatalom embereként ugyanazzal az aszeptikus tökélyel igyekszik kormányozni a világot, amellyel addig görög olvasmányait rendezgette” – írja Eco *Az új középkorban*, és az egészen természetes, hogy a meteoráknál egy árva szerzetest sem láttam, legalábbis nem emlékszem. Nem a turizmus érdekli őket, mint ahogy engem sem az a turizmus, amely összevész az örökkel a fényképezés tiltása miatt, vagy amely mindent magába gyűjt, de semmi nem dolgozza meg.

Egy tévéműsorban azt nyilatkozta valaki, hogy a velenceiek úgy élnek, mint a turisták: a város kirakatjellege visszahat rájuk. A meteorák kolostorrendszerében csak néhány szerzetes él ma már, gondolom, azok sem a leginkább látogatott kolostorokban. Ők ritkán pillantanak le a földre, mert az

ég érdeklő őket igazán. Nem mondhatnám, hogy értetlenül állok a döntésük előtt, még ha én magam nem is tudnám követni. Egy idő után hiányzanak a világ impulzusai, és azt se bánom, ha hülyékkel találkozom, csak emberek legyenek, akik örömet szereznek vagy feldühítenek.

Vannak, akik szerint a kolostorok közössége közös előítéletek rabja, nem az igazságé. Ez az állítás igaz lehet, és igazságát nem is bizonyítja meggyőzőbben semmi, mint Ferapont atya *A Karamazov testvérek*ben. A folyamatosan ítéleteket dörgő, Zoszimát megvető, hallgatási fogadalmat tett szerzetes, akiről mindenki tudja, hogy megszállott, de éppen megszállottsága nyűgözi le az embereket, látogatóit is teljesen összezavarja. Ám maga az összezavarodás lehetősége bizonyítja azt, hogy a kolostor nem halott tér, hanem nagyon is élő, bár Zoszima halálakor kiderül, hogy leginkább magának a sztárecnek köszönhetően élt.

Napokig fürödtünk az Égei-tengerben, és egyes alkalmakkor elutaztunk Athénba vagy a meteorákhoz. Ez egy frivolnak is tekinthető szisztéma, és nem is tagadom, hogy ne lennének frivol árnyalatai. Másfelől: hogyan láthatnánk, hogy az emberiség mit hozott létre annyi évszázad alatt, és hogyan hozta létre, amit létrehozott, ha nem utazhatnánk, és nem éreznénk meg a hely szellemét még akkor is, ha már csak kísért tulajdonképpen? Mint ahogy a múzeumok sem halott tárgyak őrzői, hiszen azok elevevége attól is függ, aki nézi őket, és egy Csontváry- vagy Frida Kahlo-kiállításon valósággal megdelejeződik az ember. Igaz viszont, hogy gyakran nehéz megállapítani, mikor lobban fel a nézőben az eleven érdeklődés lángja, és mikor nézi amolyan közönyös bölintással a kiállított képeket: úgy van, ez a művészettörténet.

Így delejeződtem én meg a meteoráktól, és azóta azon töprengök, vajon minek kellene történnie, hogy huzamosan jól érezzem magam egy olyan helyen, mint ahol épültek? Vagy megváltoztatnám a szabályokat, és egy drótkötélpályán mindennap leutaznék a városba? De nem magát a hely jelentését szüntetném meg ezáltal? Meddig terjed az igazság ellenállása? Mindegy, hogy hányszor mennék le, és kivel lennék ott, csak *ott* legyek? Ennyire erős volna a hagyomány? Vagy ez egyszerűen a régi korszak kreativitásának ereje?

Egyelőre nem tudom elképzelni magam egy ilyen térben, de mint a színház, ez a tér is egyszerre vonz ijesztő erővel, és taszít: félek a másféle élettől, olykor azonban élném, megint máskor egyenesen úgy érzem, ez az egyetlen igazi védelem a világ melankóliája ellen. Az viszont biztos, hogy a meteorák megvannak, és amennyire meg lehet jósolni, meg is várnak, ha egyszer netalán ismét arra járok.